

ONKOLOGINIS PROTRŪKINIS SKAUSMAS IR JO GYDYMAS

Gyd. Irena Povilonienė

VUL Santariškių klinikos
Hematologijos, onkologijos ir
transfuziologijos centras

2010 spalio 16

Nacionalinė opioidinių analgetikų konferencija. 2010, Vilnius.

Onkologinio skausmo aktualumas

- Pailgėjo onkologinių pacientų gyvenimas – padidėjo skaičius ligonių, patiriančių lėtinį onkologinį skausmą;
- 64% Lietuvoje ir 59% Europoje kasdien onkologijos gydymo įstaigose besilankančių pacientų jaučia skausmą;
- Vyrauja nepakankamo nuskausminimo problema:
 - 66% pacientų Lietuvoje skausmai vidutiniai, stiprūs iki nepakeliamų ir tik 21% pacientų vartoja opioidus;
 - 56 % Europoje patiria vidutinį arba stiprų skausmą. 25% pacientų negauna vaistų.

ESMO Congress, Milan, Italy, 8-12 october 2010

Lėtinio onkologinio skausmo specifiškumas

- Onkologinis skausmas labai dinamiškas, besikeičiantis nuo specifinio gydymo ir ligos progresavimo;
- Skausmo dinamiškumas reikalauja nuolatinės korekcijos;
- Onkologinis skausmas pasižymi nestabilumu, t.y. skausmo protrūkiais, kurie turi būti malšinami ;
- Onkologinis skausmas pasižymi ryškia psichosomatika:
skausmo jautimas betarpiškai susijęs su psichologine įtampa, socialinėmis problemomis, kitais simptomais, egzistenciniais klausimais;
- Vėžinio skausmo ligonių psichologiniai išgyvenimai skiriasi nuo kitų neonkologinių ligonių.
- Onkologinis skausmas pasižymi gydymo individualizavimu;

Onkologinio protrūkinio skausmo terminai

Breakthrough pain (BTP) – protrūkinis skausmas (dažniausiai naudojamas terminas), 1984

Episodic pain (non English speaking countries) – epizodinis skausmas

Incident pain (incidental pain) – atsitiktinis, šalutinis skausmas

Transitory pain (transient pain) – trumpalaikis, laikinas, praeinantis

Intermittent pain – nutrūkstantis, su pertrūkiais, protarpinis, kintantis

Skausmo protrūkio apibrėžimai

1989 - “BTP is a transitory increase in pain to greater than moderate intensity which occurs on a baseline pain of moderate intensity or less”.

Portenoy and Hagen

1990 – “BTP is a transitory pain exacerbation of pain that occurs on a background of otherwise stable pain in a patient receiving chronic opioid therapy”.

Hanks et al.

2008- “Tai yra praeinantis skausmo paūmėjimas, kuris įvyksta spontaniškai arba susijęs su numatomu ar neprognozuojamu dirgikliu, nežiūrint reliatyviai stabilaus ir adekvačiai kontroliuojamo pagrindinio skausmo”.

Zeppetella

Portenoy RK and Hagen NA. Breakthrough cancer pain: definition and manifestations. *Prim Care Cancer* 1991;27–33. Portenoy RK and Hagen NA. Breakthrough pain: definition, prevalence and characteristics. *Pain* 1990;41:273–281. . Portenoy RK *et al.* Breakthrough pain: characteristics and impact in patients with cancer pain. *Pain* 1999; 81(1–2):129 Driver LC. Case studies in breakthrough pain. *Pain Med* 2007; 8(suppl 1): S14–S18.

Onkologinio protrūkinio skausmo klasifikacija

Terminas	➤ Protrūkinis skausmas
Etiologija	➤ Tiesiogiai sukeltas vėžio; netiesiogiai sukeltas vėžio; nesusijęs su vėžio liga: sukeltas gretutinių ligų arba nežinomos priežasties
Patofiziologinis mechanizmas	➤ Somatinis; visceralinis; neuropatinis; mišrus
Tipas arba subtipas	➤ Atsitiktinis; numatomas; nenumatomas; spontaninis/idiopatinis; dozės pabaigos
Vieta	➤ Nėra sutarimo

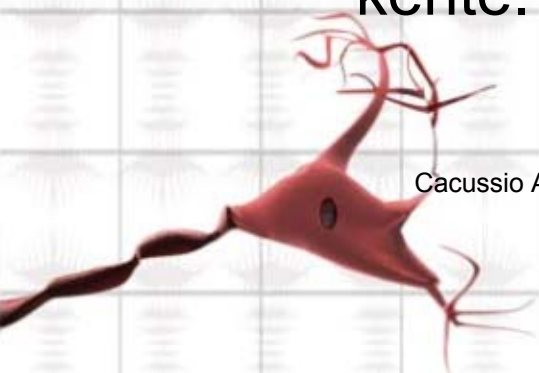

Protrūkinio skausmo paplitimas

- Nuo 40% iki 80% onkologinių ligonių (priklausomai nuo to, kaip vertinamas onkologinis skausmas)
Paplitimas didėja progresuojant ligai ir stiprėjant baziniam skausmui
- Atlikus skausmo ligonių apklausą - 70% nurodė esant protrūkinį skausmą.
Po 1 savaitės paskirto gydymo – 36% vis dar jį kentė.

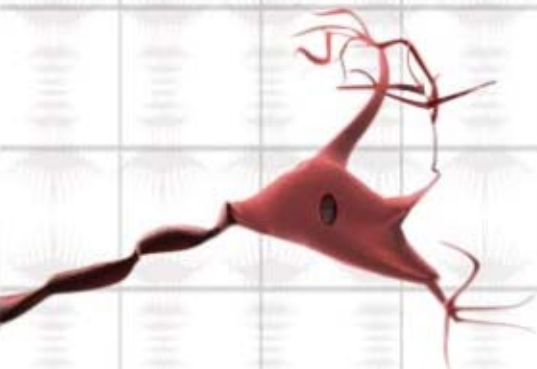
Davies A, editor. Cancer related breakthrough pain. Oxford: Oxford University Press; 2006.

Cacussio A, et all. Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain. Expert Opin. Pharmacother; 2009.

Onkologinio protrūkinio skausmo savitumai

- Labai greitai prasideda;
- Trunka apie 30-40 min;
- Blogas prognostinis faktorius;
- Pasižymi aukštu intensyvumu;
- Dažnai turi ryšį su organizmo funkcijomis (judėjimu, ryjimu...);
- Pacientai dažnai kviečia GMP, kreipiasi į priėmimo skyrius, BPG;

A. Casuccio, S. Mercadante..., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009 Informa UK

Onkologinis protrūkinis skausmas ligonio žodžiais

...ir skausmas yra toks, kad negalima pakęsti. Žmona nenori suleidinėti, bet jei aš galėčiau iškęsti, tai tikrai iškentėčiau... Skausmas visuomet įsigali labai greitai – per minutę... Kad vaistai veiktų, pagrindinis dalykas yra ramybė...

Arvydas, 56 m

Onkologinio protrūkinio skausmo valdymas

- Skausmo gydymas- daugiakomponentis ir daugiapakopis: specifinis ir paliatyvus ligos gydymas;
- Įvairiapusė simptomų kontrolė;
- Optimalus opioidų vartojimas (kruopštus titravimas, pagal valandas;
- Savalaikis ir pakankamas nuskausminimas (nuo medikamentų iki invazinių procedūrų)- nevéluoti didinti dozės stiprėjant skausmui;
- Tinkamas adjuvantinių analgetikų vartojimas;
- Radioterapinis gydymas (išorinė spindulinė terapija, radioizotopinis gydymas);
- Ortopedų-traumatologų, chirurgų konsultacijos ;
- Gastroenterologų (stentai), dietologų pagalba;
- Reabilitacija;
- Psichosocialinė pagalba...;
- Paciento ir artimųjų mokymas.

A. Casuccio, S. Mercadante..., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009 Informa UK

Protrūkinio skausmo gydymas

Labai įvairiai yra gydomi lėtiniai onkologiniai skausmai – ilgiau nei 6 mėn. trunkantis skausmas sudaro 30%, nuo 1 iki 6 mėn – 29%, tuo tarpu apie 30% visų pacientų nuskausminimui vartoja injekcines vaistų formas.

Skausmo protrūkio gydymo specifiškumai

- Turėtų būti naudojamas tas pats opioidas kaip ir pastoviam skausmui malšinti;
- Rekomenduojama vienkartinė dozė 1/6(17%) paros naudojamos dozės(EAPC rekomendacija);
- Laikas iki veikimo pradžios (koncentracijos piko) – kuo trumpesnis;
- Aktyvūs metabolitai nepageidautini;
- Jeigu skausmo protrūkis numatomas- rekomenduojamas prevencinis nuskausminimas;
- Kuo patogesnė pacientui vartoti forma.

Pagal A. Casuccio, S. Mercadant., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009
Informa UK

Opioidiniai analgetikai

Opioidas	Vartojimo forma nuolatiniam skausmui	Vartojimo forma skausmo protrūkiui
Morfinas	Tabletės, Pastovi poodinė infuzija (sol)	Ampulės po oda, į raumenis, į veną
Fentanilis	Transderminė sistema	Poliežuvinė fentanilio tabletė
Metadonas	Mikstūra	Mikstūra
Hydromorfonas	Kapsulės	
Tramadolis	Tabletės	Ampulės, lašai, rektalinės žv., tabletės

Fentanilio ir morfino palyginimas

Poveikis	Fentanilio TTS	Morfinas Tab.	Poliežuvinė fentanilio tabletė	Morfino ampulė
Nuskausminimas	+++	+++	+++	+++
Obstipacijos	+	+++	+	+++
Aktyvūs metabolitai	-	+	-	+
Veikimo pradžia, trukmė	Po 4 val 72 val.	Po 1 val 12 val.	Per 10 min 1-3 val.	Po 20-30 min 4-6 val
Blogas įvaizdis	-	+	-	+
Vartojimo būdo patogumas	+++	++	+++	+
Lipofiliškumas	+++	+	+++	+

Fentanilio poliežuvinės tabletės privalumai

- Patogu vartoti -greitai tirpstanti poliežuvinė tabletė- nedelsiant praeina hematoencefalinį barjerą;
- Adekvatus analgetinis poveikis pasireiškia greitai- per 10-15 min po vaisto priėmimo;
- Istoriskai žinomas fentanilio vartojimas;
- Patenka tiesiogiai į sisteminę cirkuliaciją (70%)- apeinamas pirmas metabolizmo ratas kepenyse;
- Dozių įvairovė (100mcg-800mcg) individualiam nuskausminimui.

Pagal A. Casuccio, S. Mercadante..., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009 Informa UK

Fentanilio ir Morfino palyginimas

Nuskausminimo potencija 100 kartų stipresnė lyginant su morfinu;

Ekvianalgetinė dozė :

100 mkg/val. Fentanilio =

2 - 4 mg/val. morfino parenteraliai (1:20 – 1:30)

Fentanilio TTS ir morfino per os santykis 1:70

Onkologinio protrūkinio valdymo rekomendacijos iš Didž. Britanijos ir Airijos paliatyvios medicinos asociacijos mokslinio komiteto (1)

- Skausmo ligoniams turėtų būti įvertinta protrūkinio skausmo buvimas; (D)
- Pacientams, turintiems protrūkinį skausmą, šis skausmas turėtų būti atskirai įvertintas; (D)
- Protrūkinio skausmo valdymas turėtų būti individualizuotas; (D)
- Rekomenduojama pasvarstyti dėl skausmo priežasties gydymo; (D)
- Rekomenduojama pasvarstyti kaip išvengti /gydyti skausmą sukeliančias priežastis; (D)
- Rekomenduojama pasvarstyti kaip modifikuoti bazinį analgetinį režimą / „medikamentus pagal valandas“ (D)

A. Casuccio, S. Mercadante..., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009 Informa UK Expert Opin. Pharmacother. (2009) 10(6)

Onkologinio protrūkinio valdymo rekomendacijos iš Didž. Britanijos ir Airijos paliatyvios medicinos asociacijos mokslinio komiteto (2)

- Opioidai yra „gelbstintis vaistas“ – pirmo pasirinkimo vaistas kontroliuojant protrūkinio skausmo epizodus; (D)
- Gelbstimoji opioido dozė skausmo protrūkiui turėtų būti nustatyta individualiai titruojant; (D)
- Kontroliuojant protrūkinio skausmo epizodus galėtų būti naudingi nefarmakologiniai metodai; (D)
- Kontroliuojant protrūkinio skausmo epizodus galėtų būti naudingi neopioidiniai analgetikai ; (D)
- Kontroliuojant protrūkinio skausmo epizodus galėtų būti naudingos intervencinės procedūros; (D)
- Pacientams, turintiems protrūkinį skausmą, rekomenduojama pakartotinai jį įvertinti; (D)

A. Casuccio, S. Mercadante...., Treatment strategies for cancer patients with breakthrough pain, 2009 Informa UK Expert Opin. Pharmacother. (2009) 10(6)

Nuskausminimas ir paliatyvi medicina – ar vien tik gyvenimo kokybė?

IŠGYVENAMUMO PAILYGINIMAS

Tarp plaučių vėžiu sergančių pacientų

Onkologinis gydymas	Onkologinis gydymas + paliatyvi pagalba
8 mėn.	11 mėn.
	Mažiau depresijos Geresnė gyvenimo kokybė

ESMO Congress, Milan, Italy, 8-12 october 2010

Nacionalinė opioidinių analgetikų konferencija. 2010, Vilnius.

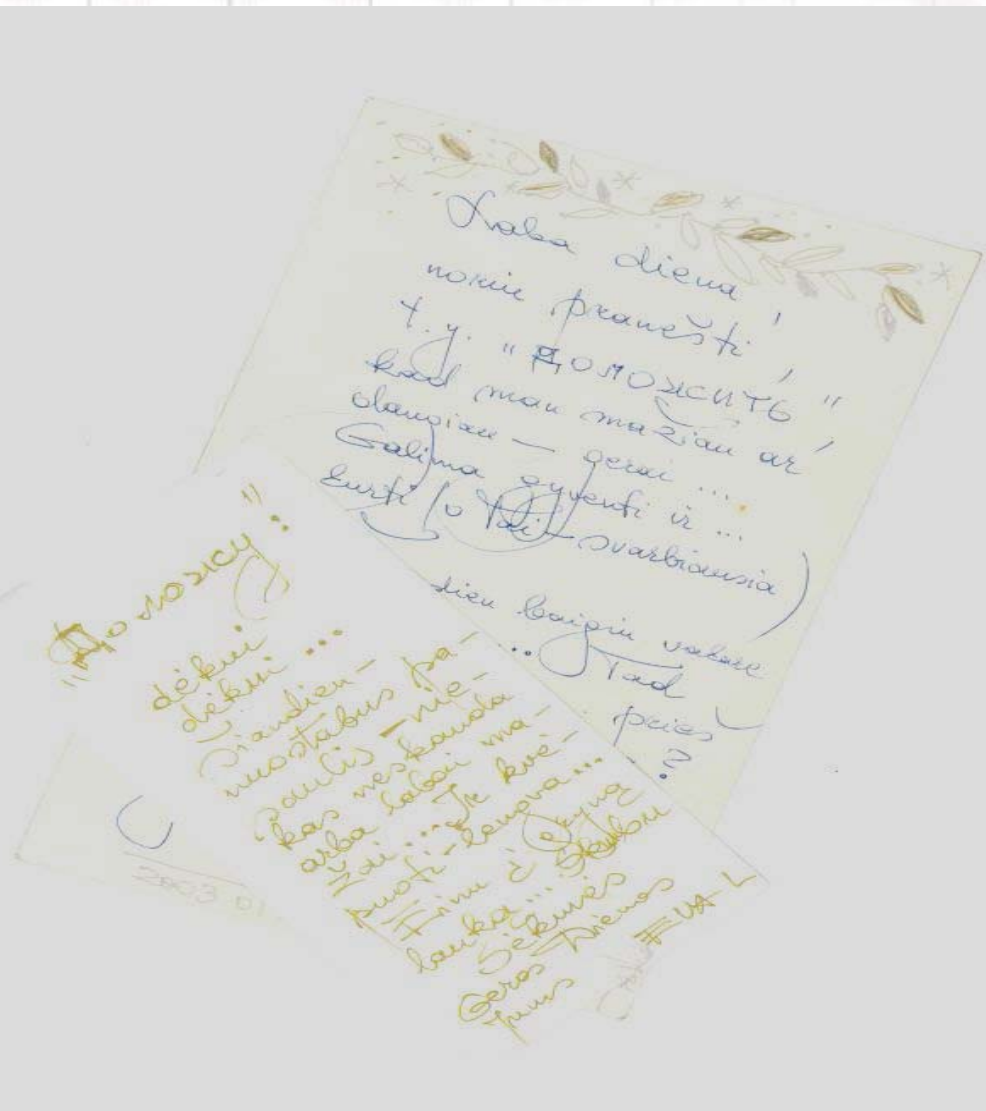
Nuskausminimas ir gyvenimo kokybė ligonio žodžiais

“PRANEŠU”:

*...šiandien nuostabus pasaulis –
niekas neskauda arba labai
mažai...ir kvėpuoti lengva...einu į
gryną lauką...*

*...man mažiau ar daugiau – gerai...
Galima gyventi ir kurti (o tai –
svarbiausia)...*

Eva

GERAS ir PAKANKAMAS

nuskausminimas –
vienas iš pirmiausiai ir
labiausiai siektinų ir
pageidaujamų efektų
lėtine progresuojančia
liga sergantiems
žmonėms.

